I

Е, що то ви, молоді яндруси* говорите!.. По місту тротуарами ходять та ходаки з долин висмикують* — велика штука! А зловлять хатраки*, то також що? Заведуть на дідівню*, кобзнуть* там чи й не кобзнуть, та й по всій історії. Вам би от… Та де вам! Вам як лиш розказати про таке, то вже поза плечима мурашки забігають. Або то ви знаєте, що хлопська комісія! Тамто би оттакому легкевичеві в її руки дістатися! Почув би, почому перець.

Я про себе не кажу. Були такі, що ще гіршу саламаху куштували. Але й я також зазнав, що зазнав. Ну, що, така вже, видно, чоловікові дорога судилася. Чи від долі, чи від злих людей — хто то знає? Досить, що таке життя! От уже отсе двадцятий рік у криміналі сиджу, а ви гадаєте, що то пальцем перекивати? А скоро на світ, я знов буду мусив до свого — по чужих коморах шарити. Так-таки мушу, бо що ж буду робити, з чого жити? Ремесла ніякого не вмію, ні поля, ні ролі не маю, до роботи ніхто мене не прийме, тілько одно й лишаєсь, що бухацька* кумпанія. А се також бистрий кінь — день поїдеш, а за хвилю впадеш, та й знов сюди. Та й ще то ту, то не найгірше. Приходилося не раз і солоно, й терпко, а особливо як чоловік хлопам у руки попадеся. Тоді вже проси не проси, плач не плач, нічого не поможе.

От я раз так у однім селі — вже в котрім і де, нащо вам то знати? — досить, опорядив там одного багача. Роботи було доста. Комора, бачите, як струк, повна всякого добра. Ми й не надіялися на таке, прийшли голіруч. Один з того-таки села вказував нам дорогу. Три нас було до того інтересу: забрали ми, що могли, що легше винести, поділилися — та й у ноги! Ба, кинулися хлопи, наскочили на слід — уже як там і куди, то вам також ні на що не здасться знати — досить, за мною! Три милі від того села вхопили мене.

Осінь зачиналася. Звожували ще овес, починали копати картох. Народу по полю немного. Погода, сонічко ще припікає. Мені зв’язали руки назад, три їх женуть мене гостинцем.

Здоганяємо солярів з набором.

— Дай боже!

— Дай боже!

— А куди кумпана? — на мене показують.

— Добрий чоловік, — кажуть мої господарі, — коморовий.

— А, так! Ну, не завадило би йому дати пам’ятку, — каже один соляр.

— Та воно-то так, без того не буде.

— А може, позволите нам і від себе дещо дрібку докинути?

— Як ваша ласка, — відказують мої, сміючись. Соляр самий від заднього воза та до мене.

— Ану-но, паничу, стань!

Стаю. Він підкотив мені штани повиш коліна і попідв’язував їх мотузочками понад колінами.

— Ну, тепер рушай! — сказав та й пустив мене наперед себе попри фіру. Ледве я зробив пару кроків, аж ту немов гадина впилася нараз у обі мої ноги. Соляр щосили швякнув мене батогом по ногах, так, що я аж підскочив з болю.

— Скік, серце! — крикнув соляр та й зареготався, і всі з ним. Дротований шнур, та ще й вузлами понав’язуваний, де діткнувся тіла, то мов ножем!.. А вузли, мов п’явки, повпивалися в м’ясо… Я живо далі попри другий віз, — другий соляр те саме. Я попри третій — той те саме. Шість їх було, і поки я минув усі вози, то мої ноги були порізані, мов ножами, а кров сліди заливала. Ех, запам’ятав я собі тих солярів, дізнався відтак, з якого-то вони села такі чемні вивелися, то вже я й їм пригадався!.. А мої господарі в регіт та похваляють солярів, що на який-то вони спосіб узялися.

— О, ми з такими паничами вміємо поводитися! — вихваляється один. — Видите, злого йому нічого не станеся, а пам’ятку буде мав. Ха, ха, ха, ха!

II

Ще було добре перед вечером, коли ми прийшли до села. Ведуть мене до війта. Приходимо, — нема дома, в поле поїхав. Тілько війтиха щось там по сінях крутиться. Глипнула на мене — нічого.

— А не знати, кумо, — кажуть мої провідники, — де би ту його намістити?

— Або я знаю, де? Містіть, де хочете, коби лиш не ту. Нащо мені клопоту?

А я стою та аж очима благаю, аби змилувалася… Бо вже то я знаю, що коли не у війта, то ночувати мені у того, у кого я гостив. Ну, а там то вже, певно, добра мені не буде.

Тим часом вість по селі пішла: привели злодія! Зараз що було по хатах — біжить. Поставали на оборі, дивляться, одні клянуть, другі грозять, треті так собі стоять. Аж ту і мій господар, той, що у нього

пропажа, протискається, приходить. Високий, крепкий, лицем червоний, як кат. Зблизився, зирнув на мене…

— А, то ти? Ну, будемо знатися. Я нічого.

— Куме, — каже до одного з тих, що мене привели, — ведіть його до мене, там найбезпечніше. Я вже його припильную.

— Певно, що там його ведіть, там найбезпечніше, — сказала війтиха, стоячи в дверях. — А скоро мій прийде, то вже я йому скажу, то він там навідається.

Повели мене. А мій газда йде передом та аж хрумкає з заїлості. Далі завернув ід плотові і виломив колик.

— Сюди його! — крикнув, повертаючи на свою обору і пускаючи мене наперед. А коли я переходив попри нього, він замахнувся на мене. Було би, певно, ту на місці по мені, якби не були його задержали.

— Ні, куме, — сказав один, — так не можна! Заб’єте, то ще ви підете до кримінолу.

— Що, я? — крикнув він. — За такого опришка? Таж такого забити, то нема гріха.

— Ні, куме, дайте спокій з такою бесідою. Пострашити можна, щоби на другий раз не лакомився на чужу працю, але забити, то ні. Він на вашій відповіді.

— Вже я його пострашу так, що буде до суду-віку дрожав! — крикнув газда і, зблизившися до мене, вдарив мене кулаком межи очі. Я пирснув на землю, мов сніп, пітьма заступила очі, пам’ять покинула мене…

III

Прокинувся я. Сонце на заході. Я сиджу на приспі, сорочка на мні вся мокра: видно, що мене водою відливали. Лице напухло, але болю не чую ніякого, немов усе тіло затерпло. В хаті гамір. Кілька чоловіків сидить під шопою, кілька на перелазі. Гуторять і на мене зиркають.

— Начальник! Начальник! — почувся гомін.

Один кинувся отвирати лісу.

Прийшов начальник, чоловічок низенький, товстенький, з виду добродушний. Хід дрібний. В руках черешня груба, як ціпивно. До мене.

— А що, любенький, спіймали? А видиш! Треба тобі було того? А тепер громаді біда, треба тебе пильнувати, поки не буде нагоди віддати тебе до суду. Тепер пора робуча, синочку, нема часу.

— Пане начальнику, — осмілився я, — позвольте, щоб я за той час у вас перебув.

— О, о, о, — скрикнув війт, — не можна, любенький, не можна у мене! Ту кум Матій кривди тобі не зробить, не бійся, припильнує тебе добре. Побудь тут, синочку, деньок-другий, поки до неділі, то вже кум Матій з присяжним відвезуть тебе до міста.

Се був четвер. "Значить, два дні ще, — подумав я собі. — Га, що діяти, треба терпіти".

— Ну, а тепер, синочку, встань, коли до тебе говорю, — каже війт.

Я встав.

— Ходи сюди.

Я вийшов насеред обори.

— Кладися, небоже!

Я видивився на нього.

— Ну, що ж, любенький, не чуєш, що кажу? Кладися! Я, начальник громади, ручу за тебе, але маю право дати тобі п’ять буків, не більше.

Я не чував про таке право, але що було діяти…

— Куме присяжний, ану-ко, нате вам отсю черешеньку та дайте йому те, що йому після права належиться! — сказав війт і, відрахувавши п’ять, забрався до відходу. — А ви, куме Матію, пильнуйте його і вважайте, аби йому нічого не сталося. Громада мусить його доставити до суду живого… Пам’ятайте, аби живий був! — сказав він, усміхаючись і кладучи натиск на те слово "живий". — Я ту завтра рано навідаюся. Бувайте здорові!

IV

Поки присяжний заковував мене в ланцюги, вже й зовсім стемніло. Матій стояв збоку, як кат над душею, ждав тільки, коли присяжний геть піде. Діждався.

— Ну, що, паничу, тепер ми оба, правда? — цідив він крізь зуби, держачи за ланцюг, котрим я був скований за руку й за ногу. В одній хвилі він шарпнув ланцюгом, і я повалився горілиць і вдарив головою о землю.

— Ов, ти, бачу, п’яний! — реготався він. — А я хотів тебе просити на вечерю. Ну, вставай, ходи!

Я встав, і він поволік мене до хати.

В печі огонь горів. Жінка снувалася по хаті, вечерю варила. В закутці сиділа стара баба, господарева мати. Обі жінки були бліді і тремтіли, побачивши мене. Вони рідко коли осмілювалися зиркнути на мене, а як котра зиркнула, то так жалібно, так жалібно…

Матій посадив мене на лавку, а сам сів конець стола сопучи, мов міх ковальський. Нараз зірвався, і гримнувши о стіл рукою, крикнув:

— Ні, я його не пущу живого! Най буде, що буде, а такого опришка я не пущу живого зі своєї хати.

Жінки, мов на даний знак, голосно заплакали.

— Матію! Синочку! Бог з тобою! Адже шкода повернулася. А ти би хотів такий гріх на душу брати! Бійся бога!

— А він боявся бога, коли підкопувався до комори?

— Та вже, як там він… Нехай він сам собі з богом рахуєся!

— Ні, я йому допоможу. Я йому насамперед усі кості порахую. Ходи-но, паничу, сюди!

І він знов ухопив мене за ланцюг, підняв з лавки і гримнув мною до землі. Тоді, ставши чоботом на груди, скрутив ланцюг докупи, так що я скулився в каблук, аж крижі затріщали. В очах мені потемніло. Я ще тілько побачив, як він замахнувся чоботом до мойого лиця. Відтак почув я біль у груді, в крижах, у боці, а відтак нічого не стало…

V

Я знов очуняв. В печі погасала грань, зрештою в хаті темно й тихо. Я під лавою, скручений удвоє, як слимак. Рушаюся — біль страшенний. Кожда кісточка, кожде місце… В горлі пересохло, палить. Я застогнав. Темна тінь майнула по хаті, дилькотячи невиразно. Бачу, жовте поморщене лице нахилилось наді мною; дрижача холодна рука пересувається по моїм лиці.

— Ти ще живий, синочку, а?

— Живий!.. Води!.. — простогнав я.

Бабуся подала мені води.

— Живо пий, бо готов прийти, то біда моя! Нелюд якийсь! — шептала баба. — Бідний ти, небоже, бідний, але що ж я тобі пораджу?

— Біг заплать вам! — прошептав я.

Двері скрипнули. Стара щезла, як тінь, а коли ввійшов газда, вона вже кахикала на печі.

— А що, не обзивався злодій? — запитав він.

— Ні, синочку.

— Тьфу до дідька! Ще як мара крепне, то готова й направду біда бути.

В мене аж трохи дух уступив. "От, — гадаю собі, — чень змилуєся та полегшить, попустить ланцюга". Та де там! Поворкотів, поворкотів, погасив огонь у печі та й ляг спати.

— Все одно, — ще лиш тото чую, — як живий, то буде живий і до завтра, а як ні, то нехай його чорт бере!..

Цілу ту ніч я ані ока не зажмурив. Що я витерпів за тих кілька годин, того, певно, було б мені потроха стало й на десять літ. Уже гадав, що, може, кров мене заллє, і просив бога, щоб післав мені смерть. Але де там! Іншому би, щасливійшому, може, було б і сповнилося те, але не мені. Та вже чи сяк, чи так, а тота ніч була, може, найтяжча і найдовша в моїм життю. Ще якби баба не була мені дала води напитися, то я би був, певно, не витримав. Та, відай, на те воно вже йшло, щоб я витримав!..

VI

Розвиднілося. В хаті повставали. Мій газда перш усього до мене. Надслухує — дихаю. Аж відсапнув.

— А, ти ще жиєш? — крикнув. — Ну, проси бога, що тебе ще довше лишив у моїх руках! Але того вже, певно, не відпросиш, що ще тебе чекає. Коби лише до міста живого відставити, а там нехай за тобою й заклекоче!

Дурень! Він собі своє рахував, а я своє, та й таки на моїм стало!

Витягнув мене з-під лави, розкрутив ланцюг — а! Господи, тобі слава! В крижах полегшало, світ якийсь мов не той зробився. Але на ноги стати ані гадки нема. Таки він мене ногами викопав надвір, на обору, а жінці казав позачищувати кров у хаті.

Сиджу я знов на приспі. Поранок зимний. Усе тіло одубіло, так що болю не чути, тільки в голові шумить та в грудях коле, як дихаю. Далі в хаті затопили, дим пішов клубами попід стріху, мені в очі. Заплакався я, закашлявся, — мовчу. Газда тим часом пішов до худоби, волам дати, до води вигнати, а йдучи попри мене, не видержав, щоб не парнути мене через голову воловодом. Ба, чую, збирається в поле з плугом, покладати

під жито. Вже я трохи втішився. "Не буде, — гадаю, — мойого ката хоть через день".

Аж ту чую — гомін. Дивлюся, війт з присяжним на перелазі. Підходить, оглядає мене і всміхається.

— А що, рибонько, добре тебе ту заходили?

Я ледво дишу, а весь у крові.

— Що ж не говориш, серденько? Кажи, не бійся, я тобі нічого не скажу.

— Пане… війте, — простогнав я, — другу… таку ніч… не витримаю.

— Не витримаєш, душенько? — всміхався війт. — Ні, не бійся, витримаєш. Такі, як ти, вміють тримати. Ну, а тепер, небоже, ти знаєш, що тобі у мене належиться?

Я видивився на нього.

— Ов, непам’ятущий же ти, голубчику! Ану-ко, встань та прострися! Я маю право дати тобі на сніданнє п’ять буків, не більше. Пане присяжний, ану-ко, нате вам отсю черешеньку, та добре його!

— А ви, куме, — сказав війт до мойого газди, що саме надійшов, — будете мусили таки завтра з полудня вибратися з ним до міста. Поїдете ви, ось кум присяжний, я, ну, та й арештант.

Значить, завтра! Мій газда зирнув на мене так дико і люто, мов який смертельний ворог вириваєся йому з рук, а він не може його відразу задушити. А я знов одебелів цілий, коли погадав собі, що ще треба буде одну ніч ночувати у того чоловіка без серця. Та й за що стілько муки? От,

по правді сказати, може, ми були забрали з на сто ринських, та й з того більша часть йому повернулася. А хлоп був багатий! У нього в коморі аби руки добрі, то можна було й не так попастися!..

VII

— А ту кум присяжний лишиться через день пильнувати арештанта, — сказав відходячи війт.

Присяжний осмотрив на мні ланцюг та колодку, а відтак сів собі на порозі, балакаючи то з господарем, то з господинею, то з бабою. Господар з-під шопи витяг плуг, виніс ярмо, далі пішов до волів подивитися. За той час уже жінка й обід зварила. Кличе його до хати.

А ту я такий ослаблений, такий болющий, такий голоден, що господи! А ще на приспі, в тіні, то й холодно якось, хоч сонічко вже геть-геть високо. Виповз я на сонце, сів собі на плиту та й дивлюся до сіней. Чую, ложками калатають, говорять, присяжного просять до обіду.

— З богом святим, най бог благословить! — відповідає присяжний (сидить на сінешнім порозі, обернений до мене плечима). — Я, — каже, — дещо поснідав, а незадовго жінка принесе мені свій обід.

А про мене й гадки не мають. А ту мені борщик підбиваний так запах, так запах!.. Господи, здається, рік життя дав би я за мисочку!

Пообідали. Газда пішов по воли. Аж ту, дивлюся, стара крадькома несе мищину борщу.

— А що, — каже, — небожечку, за тебе всі забули? На, сирото, та хлепни, занесися! Але живо, аби той ірод не побачив!

— Най вам бог, бабусю, стокротне надгородить! — пробубонів я і взяв мищину. Руки в мене тряслися, а й під старою коліна тряслися зо страху.

Але де там! Іно я троха напився, вже "ірод" надходить. Як побачив, то мов іскра спалахнув.

— Що, — крикнув, — ви ще ту моєю працею злодія годуєте? О, смоли йому гарячої!

І за тим словом вихопив від мене миску і шпурнув за старою; щастя, що не трафив. Миска розбилася о камінь на дрібні черепочки. Стара втеки, а він до мене.

— Хоть би ти мені ту мав згинути з голоду, то певно би я тобі не дав і покуштувати нічого. Рука би мені всохла, і бог би мене не благословив!

— Але ж, куме, вважайте! — промовив присяжний.

— Що? Мені війт казав стерегти його, але годувати злодюгу ніхто мене не всилує. На те нема ніякого права.

І він пішов до волів. Але, переходячи попри мене, ще раз зо всеї сили чоботом копнув в мене оттут у саму ямку під грудьми. Я, як сидів на плиті, так і перевернувся горілиць і не стямився, що далі зо мною було. Тільки чув, що раптом дух мені захопило, немовби хто горло мотузком перев’язав. А коли я пропам’ятався, то вже був на іншім місці, змочений водою, а коло мене поралися стара й присяжний. За кождим віддихом у груді кололо страшенно. Бачите, кістка переламалася, так що ще й досі холітаєся.

VIII

Сонце стояло серед полудня і пражило, мов огнем. Присяжний пішов під шопу і, з’ївши обід, що принесла йому жінка, сів собі на колоді і по дрібочці дрімав. Господиня поралася в хаті, а стара, мов та квочка, ходила сюди й туди. Мала стара милість наді мною, але боялася.

— Ей, бабусю, — кажу до неї, — бог би вам віку продовжив, дайте дечим занестися!

— Коли ж бо я, синочку, боюся.

— Не бійтеся! Присяжний не заборонить, а він поїхав.

Стара подумала, а далі пішла до хати, поторгувалася троха з господинею і винесла мені другу мищину борщу, байдицю хліба, каші з молоком, так що я, богу дякувати, троха підкріпився. "Господи, — гадаю собі, — коби-то деяк на вольний світ! Ще би я, може, тепер знайшов настілько сили, щоб утекти".

Стара винесла собі кужіль на приспу, сіла і пряде. Присяжний зачав з нею дещо говорити, але ліниво. Спека стояла надворі.

— Ей, пане присяжний! — стогну я. — Згляньтеся на мене, такого побитого та замученого! Адіть, як ту сонце пече! Позвольте мені припочити троха он ту у стодолі. І так, як господар приїде, то мені вночі спання не буде.

— Ой, так, так! — докинула стара. — Вже що той його сеї ночі накатувався, то нехай бог боронить! Я не знаю, як, сирота, витримав.

Присяжний вагувався.

— Ба, не втечеш ти, паничу?

— Бійтеся бога, та як мені втікати? Я й кроку ступити не можу! Коби живий до міста доїхав та до шпиталю дістався. А ще й ланцюг на мені такий тяженький. Коби лиш троха припочити на тоці на соломі.

— Позвольте йому, позвольте, пане присяжний, — сказала стара. — Там є солома ще від позавчора, і верета, і кожух, що ним газда накривався, ночуючи на тоці. А як двері отворяться, то відси буде його зовсім видно. Та й куди би там йому втікати?

— Ну, про мене, йди та пролежся, — сказав присяжний і підкотив свою колоду під шопою так, аби міг, сидячи, в кождій хвилі бачити мене.

"Господи, тобі слава!" — погадав я собі і поліз рачки на тік. Ляг, прикрився кожухом, — ах, як легко мені зробилося! Якусь нову силу почув я в собі, якусь шалену відвагу. Лежу горілиць, дивлюся. Перила повні снопів, заложені аж по банти. А над бантами не доложено, так що можна пролізти. "Коби лиш там дістатися, — гадаю собі, — а там би вже байка. Продер би причолок, та вдолину по стрісі, та в огород поза стодолою, а там…" мені, впрочім, і думати не хотілося, що буде "там", коби лиш відси туди дістатися.

Гляджу далі. Присяжний клює носом, стара пряде на приспі. Якби-то я тихенько справився — не вчули би, а поки би похопилися, то, певно, минула би добра хвиля. Але ба, залізне путо, що ним скована моя права рука з лівою ногою! Що з ним робити? "Ану, — гадаю собі, — стрібувати, чи не дасться ретязь із руки зсунути". Заперся я раз — годі. Ще раз — не йде, хоч небагато й хибує. "Е, — гадаю собі, — хоть би прийшлося й шкіру здерти з руки, то все байка!" Але поки що я ще побоююсь: ану ж присяжний прийде обзирати! Гадаю собі: "Зачекати ще! А поки що треба накрутити перевесел тоненьких із сіна, щоб потому обкрутити ними путо, аби не дреньчало". Сіно лежало в куті; добув я його добру жменю і, держачи руки під кожухом, кручу, а очима пасу на всі боки. Нараз дивлюся, мій присяжний схопився, озирнувся, йде до мене.

— А що ти, злодію, спиш?

— Дрімаю.

Прийшов, подивився на мене та й пішов на свою колоду.

IX

"Тепер час!" — подумав я собі і послинив сковану руку, щоби тим легше з неї сховзлося залізо. Як попер, так воно й сховзлося, хоть аж кості в долоні захрустіли. Ну, слава тобі господи, що рука вільна! Борзенько я обкрутив перевеслами путо і прив’язав його до ноги, а поверх натягнув штанку. А тепер коби на банти! Озирнувся: присяжний дрімає під шопою, стара пряде. Добре! Легенько-легенько я виповз із-під кожуха, але так, щоб він лежав так само і щоби здалека могло видаватися, що я лежу на місці. А скоро з-під кожуха, я шусть у кут, де мене вже з-під шопи не було видно, а там горі стіною по дилинню на платов. Тяжко було, але страх додав сили, — видряпався я! Ну, а скоро вже на платов, так зараз я за крокву вчепився і, держачися крокви, по латах, мов по сходах, звішений усім тілом горілиць над током, доліз аж до бантини. Скоро там я переліз на жито, в діру, та до стріхи. Раз-два, випоров зо стріхи кілька китиць, зубами кусаючи ув’язки, і тим отвором протисся надвір. Боже, яким милим видався мені світ, коли отак, збитий, змучений, дрижачи, я висунув голову зо стріхи, мов щур із муки. Далі, далі! Долі стріхою, та в сад, та долі садом над ріку!.. Ріка не широка, але глибока, спокійна. Нема коли гадати — гайда у воду! А за водою лука, далі лозові корчі, вільшина, а далі, далі широчезні луги, засіяні копицями сіна, мов звіздами.

Бовтнувся я в ріку, як стояв, і так мене та вода освіжила, що я духом став на другім березі, перебіг через луку та шусть у лози. Ту я пан! Хто мене ту знайде!

Аж ту я позволив собі відітхнути. Слухаю — ого, в селі крик, гомін, гвалт! По саду бігають, шукають, радяться. "Еге, — гадаю собі, — шукайте тепер вітра в полі!"

Шмигнув я лозами та в луги. Де були при сіні люди, там я їх виминав, ховаючись поза копиці. Луги в тих сторонах тягнуться довго-довго понад ріку. До кількох панів належать. Декуди копиці, декуди вже стирти або стоги, — то там пусто зовсім.

Вечоріло. Я страшно змучений, пити хочеся, болить усе тіло. Конче треба десь випочити. Вишукав я великий стіг на горбку над самою рікою. Стіг був уже давно вивершений, накритий околотом і переперезаний навхрест лозовим пруттям. То я по пруттю видряпався аж під вершок, вибрав там під самим вершком у сіні таку нору, щоб зовсім закрила чоловіка, а тото сіно вибране попідпихав долом попід пруття. Тоді до води! Розібрався зовсім, виполоскав шмаття від крові, обмився сам. Якби ви були тоді виділи моє тіло — ціле синє, як боз, а червоних рубців стілько, що в клубку хрестів…

Вимочився я так у воді добре, поки на березі моє шмаття не висохло, а відтак забрався в своє логовище. Високо геть, аби мене ніхто не намацав із землі, а при тім так, що моя голова заслонена стоговою шапкою, а мені з моєї криївки видно далеко-далеко все, як на долоні. Але недовго я дивився кругом. Пусто, ні живої душі. Як засну по тих пригодах, то, кажу вам, дві доби я не вилазив зі своєї нори. То раз я чувся таким слабим, що ніби ні рукою не ворухну, ні ногою, і вже самовільно ждав смерті, — то знов нова якась сила вступала в мене, і я починав знов розгадувати, що ту діяти далі.

X

Що ж далі? Перележав я так дві доби, не рушаючись, а довше годі було. Голод, спрага. Розгадав я собі, як і що, дочекав вечора, та й далі з криївки, і, розуміється, до того самого села! Там у мене знайомий був, я до нього. Попоїв, покріпився, та й ще таки тої самої ночі ми пішли до того самого хлопа до комори. Ну, але вже ми його обчистили, що, певно, не пожалувався на нас! Я такий був на нього недобрий, що, не можучи взяти двох кожухів, порізав їх на шкамаття.

Що вже я відтак не раз перевідувався сторонськими людьми: а що там мій газда поробляє? Сміялися. Кажуть, що зразу на стару був напав, трохи не забив, що нібито вона випустила злодія. А як його обчистили до дрібки, то притих. Усе — кажуть — боїться, щоб його не підпалили.

— Дурний, дурний! — кажу я. — Перекажіть йому, що нехай не боїться. Я не такий дурень, як він, щоб я крав і зараз штемп* по собі лишав. За підпалення кара велика, а пожитку мені нема. Ви йому кажіть, нехай він тілько знов комору набиває всяким добром, то вже я колись знов по старій знайомості йому пригадаюся!

Львів, у лютім 1881 р.

---

* В злодійськім жаргоні — хлопець, злодій.

* Портмоне з кишенів витягають, т[о] є[сть] крадуть.

* Поліціянти.

* Вартівня поліційна.

* Вдарять.

* Злодійська.

* У злодійскім жаргоні слід, знак, зрада.